

Faut-il penser au lendemain ?

Maré Mékomote

Sources (non-exhaustives) permettant de réfléchir - en termes de hashkafa et de halakha - sur le rapport entre les sujets suivants :

- *la hishtadloute pour gagner sa parnassa*
- *le bita'hon*
- *L'angoisse de manquer*
- *Le temps laissé pour l'étude de la Torah*

שמות פרשת בשלח פרק טז פסוק ב

וילינו וילונו: כָּל־עַדְת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן בַּמִּדְבָּר

רש"י שמות פרשת בשלח פרק טז פסוק ב

(ב) וילונו - לפי שכלה הלחם

רמב"ן שמות פרשת בשלח פרק טז פסוק ב

(ב) וילונו כל עדת בני ישראל על משה - היה ראוי שיספר הכתוב תחלת טענת התלונה כאשר אמר במרה (לעיל טו כד) וברפידים (להלן יז ב) ובכל התלונות, ויאמר כאן ואין בשר לאכול ואין לחם לשבוע וירעב העם ללחם. ורש"י כתב שאמר הכתוב בחמשה עשר יום לחדש השני להפריש חנייה זו לפי שבו ביום נשלמה החררה שהוציאו ממצרים והוצרכו למן, ללמדך שאכלו משיירי הבצק ס"א סעודות. וקבלת רבותינו היא (מכילתא כאן). ולזה לא פירש תלונותם מפני שלא האריך בנס הזה הנעשה להם בסתר, וכבר כתבתי הטעם בסדר ויגש אליו (בראשית מו טו). ור"א אמר כי הזכיר הכתוב בחמשה עשר יום לחדש השני לאמר שכבר יש להם חדש ימים שיצאו ממצרים ואכלו הלחם אשר הוציאו ממצרים ומקניהם כי קהל רב היו, וזה טעם התלונה

ועל דעתי הזכיר הכתוב ויבאו אל מדבר סין להודיע תלונתם, כי בבואם אל מדבר סין וכבר רחקו ממצרים אמרו מה נאכל ומה יספיק לנו במדבר הגדול אשר אנחנו באים בו. או כי מתחלה היו סבורים שיבאו אל הערים אשר סביבותיהם אחרי ימים מעטים, ועתה יש להם חדש ועיר מושב לא מצאו, ואמרו כלנו מתים במדבר הגדול שבאנו בו. וזה טעם וילונו על משה ועל אהרן במדבר, כי תלונתם מפני המדבר. וכן אמרו (בפסוק הבא) כי הוצאתם אותנו אל המדבר הזה להמית את כל הקהל הזה ברעב, הזכירו המדבר והקהל לאמר כי קהל גדול כזה ימות בלי ספק ברעב במדבר הגדול הזה, והקב"ה שמע אליהם, והחל עתה לערוך להם שולחן במדבר עד בואם אל ארץ נושבת

משלי פרק כז פסוק א

אֶל־תִּתְהַלֵּל בַּיּוֹם מִמָּחָר כִּי לֹא־תִדַע מִה־יִגְדֹל יוֹם

מצודת ציון משלי פרק כז פסוק א

תתהלל - מל' הלול ושבח

רש"י משלי פרק כז פסוק א

(א) אל תתהלל - אל תתפאר עכשיו בדבר שעתיד להיות ליום מחר

כי לא תדע מה ילד יום - שמא היום יולד שום רעה שיבטל מחשבות מחר

מלבי"ם משלי פרק כז פסוק א

(א) אל תתהלל ביום מחר, באשר פגעי הזמן מתחדשים בכל רגע, לא תוכל להתהלל על מה שתעשה למחר, אחר שגם ילדי היום ההוא בלתי ידועים לך, ויום מחר אינו שלך

משלי פרק יב פסוק כה

דָּאָגָה בְּלִב־אִישׁ יִשְׁחָנָה וְדָבָר טוֹב יִשְׁמָחָנָה

רש"י משלי פרק יב פסוק כה

(כה) דאגה בלב איש ישחנה - ישיחנה מדעתו

ודבר טוב ישמחנה - יעסוק בתורה והיא תשמח את הדאגה שבלבו ותצילנו ממנה, ולדברי האומר ישיחנה לאחריו כך סופו:
'של מקרא ודבר טוב שינחמנו חבירו ישמח את הדאג

מצודת דוד משלי פרק יב פסוק כה

(כה) דאגה - כשבא דאגה בלב איש ימעט וישפיל אותה מכמות שהיא ודבר טוב הוא אם יוכל לעצור כח לשמוח עוד את
הדאגה ולחשוב כי לטובה בא מה שבא

מצודת ציון משלי פרק יב פסוק כה

(כה) ישחנה - מל' שחיה והשפלה כמו שחו רעים (לקמן /משלי/ יד)

מלבי"ם משלי פרק יב פסוק כה

(כה) דאגה בלב איש ישחנה, כל המדות הם צפונים בנפש האדם עד שהרוח מעלה איזה ציור על הלב, ויש בכח האדם להעלות את הציור למעלה וכן להשפילו למטה, למשל יכול לעורר ציור טוב או רע מן המדות ואז יבא בו הרוח ויגלהו ויעלה אל הלב להמשיל בו הציור הלז, כמו ציור הגאווה או הענוה הקנאה והתאוה וכדומה, ובין כחות הנפש נמצא ג"כ הדאגה, שהוא מה שאדם דואג על העתיד, והציור הזה כשימשול בלב מנפש ועד בשר יכלה, שגם העשיר והשליח כשתמשול הדאגה בלבו ידאג על העתיד פן יחרב ביתו פן יכלה עשרו פן ימותו בניו פן ימשלו אויביו עליו וכדומה, והוא ביגון תמידי, ועת יעלה ציור ההדאגה בלב נתן החכם ב' עצות לזה, א] להשפיל הציור הלז ולהורידו לעומק הנפש ושם בחשך שמו יכוסה ע"י שיסיח דעתו מרעיונות כאלה ולא ידאג, ב] שיעלה על לבו ציורים טובים מתנגדים לציורי הדאגה, למשל יצייר שאחריתו טוב שביתו יעמוד נכון שהוא מלא ברכת ה', ושיש תקוה לאחריתו. וז"ש דאגה בלב איש כשעלה ציור הדאגה וימשול בלב, העצה או שישחנה ויורידנה למטה, או שישמחנה בדבר טוב, וע"י ציור טוב לעומת ציור הרע והמעציב ישמח אותה, וכן אמרו חז"ל חד אמר ישיחנה מדעתו וחד אמר ישיחנה לאחרים, ושניהם אמת ומיוסדים בשני חלקי הכתוב, במ"ש ישחנה הוא שישחנה מדעתו, ובמ"ש דבר טוב ישמחנה הוא שישחנה אותה לאחרים ר"ל לרעיונות אחרות טובות משמחות

דרך חיים מסכת אבות פרק ג משנה יז

אם היה אומר אם אין הלחם אין התורה, היה פי' שאם לא אכל היום לחם לא יוכל ללמוד תורה מפני הרעב, אבל אמר אם אין קמח אין תורה אף על גב שיש לו לחם לאכול, אם אין לו קמח בכדו צריך הוא לדאוג על פרנסתו ולעשות מה שאפשר לו לעשות עד שיתפרנס. אמנם אין לומר אם אין חטים אין תורה, דמשמע שהיה לו קמח רק שאין לו חטים כי דרך לקנות חטים לשנה או לחצי שנה אבל הקמח קובין לאיזה שבועות שהקמח מתקלקל יותר מן החטים, והיה משמע אם אין לו חטים לזמן מרובה והוא דואג על פרנסתו אין תורה. ודבר זה אינו כאשר יש לו קמח לכמה סעודות למה ידאג, אבל כאשר אין לו קמח בודאי דואג על פרנסתו ואם אין קמח אין תורה

II/ Guemarote

Attention : Ne sont mis ici que les textes de base, sans leurs contextes et leurs commentaires se trouvant dans les éditions « classiques » du Shass, et devant bien entendu être consultés, étudiés, approfondis, etc.

1/ Yébamote 63a = Sanhédrin 100b

אל תצר צרת מחר כי לא תדע מה ילד יום, שמא מחר בא ואיננו, נמצא מצטער על העולם שאין שלו

2/ Yoma 75a

דאגה בלב איש ישחנה רבי אמי ורבי אסי, חד אמר: ישחנה מדעתו, וחד אמר: ישיחנה לאחרים

3/ Yoma 76a

שאלו תלמידיו את רבי שמעון בן יוחי: מפני מה לא ירד להם לישראל מן פעם אחת בשנה? אמר להם: אמשול לכם משל: למה הדבר דומה - למלך בשר ודם שיש לו בן אחד. פסק לו מזונותיו פעם אחת בשנה, ולא היה מקביל פני אביו אלא פעם אחת בשנה. עמד ופסק מזונותיו בכל יום, והיה מקביל פני אביו כל יום. אף ישראל, מי שיש לו ארבעה וחמשה בנים היה דואג ואומר: שמא לא ירד מן למחר ונמצאו כולן מתים ברעב, נמצאו כולן מכוונים את לבם לאביהן שבשמים. דבר אחר: שהיו אוכלין אותו כשהוא חם, דבר אחר: מפני משאוי הדרך

3/ Sota 48b

דתניא, רבי אליעזר הגדול אומר: כל מי שיש לו פת בסלו ואומר מה אוכל למחר - אינו אלא מקטני אמנה

4/ Ména'hote 103b

א"ר חנן, והיו חייך תלואים לך מנגד, זה הלוקח תבואה משנה לשנה, ופחדת לילה ויומם - זה הלוקח תבואה מערב שבת לערב שבת, ולא תאמין בחייך - זה הסומך על הפלטר

5/ Nidda 65a

אמר רב חיינא בר שלמיה משמיה דרב: כיון שנתקו שניו של אדם - נתמעטו מזונותיו, שנאמר גם (אנכי נתתי לך) + מסורת הש"ס: [אני נתתי לכם] + נקיון שנים בכל עריכם וחוסר לחם בכל מקומותיכם

6/ Nidda 70b

מה יעשה אדם ויתעשר? אמר להן: ירבה בסחורה, וישא ויתן באמונה. אמרו לו: הרבה עשו כן ולא הועילו! אלא: יבקש רחמים ממי שהעושר שלו. שנאמר לי הכסף ולי הזהב. מאי קמ"ל? דהא בלא הא לא סגי

III/ Commentaires divers sur les Guemarote étudiées

יד רמ"ה מסכת סנהדרין דף ק עמוד ב

לא תצטער לצרה שאתה מתירא שלא תבוא מחר כי לא תדע מה ילד יום שמא למחר איננו בעולם שכבר מת היום ונמצא היום מצטער על עולם שאינו שלו

תוספת יום הכיפורים מסכת יומא דף עה עמוד א

דאגה בלב איש רבי אמי ור' אסי כו' פירש רש"י ישיחנה לאחרים שמא ישיאוהו עצה כו' דאגה פחד כו' וקשה דבתחלה הו"ל לפרש דאגה ואח"כ יאמר ישיחנה לאחרים כו' ויראה דלמ"ד ישיחנה מדעתו פי' דאגה היינו שיש לו דאגה על הפסד שום דבר שבא לו כבר ולזה נתן לו עצה שישחנה מדעתו כי מאי דהוה הוה ומה לו לדאוג על העבר שאין לו תקוה ומ"ד ישיחנה לאחרים פי' דאגה שיש לו פחד שמא יבא לו שום הפסד ולזה נתן לו עצה שישחנה לאחרים שמא ישיאוהו עצה כו' ודע דיש ספרים דל"ג האי לישנא דרש"י דאגה פחד כו' ובקצת נוסחאות ג"ל וכן הוא בעין יעקב והיא גי' נכונה כדפרישית וא"ל נמי דמ"ד דקרא איירי בדאגה שעברה דישחנה מדעתו לא רצה לפרש הכתוב בדאגה העתידה לבא וישיחנה לאחרים שמא יתנו לו עצה משום דסבר כמ"ש ביבמות דף ס"ב ע"ב דאמר בן סירא אל תצר צרת מחר כי לא תדע מה ילד יום וס"ל דלא יגיד דאגתו לאחרים שמא יתנו לו עצה להנאתן ואמרי' בסנהדרין דף ע"ו הוי זהיר מן היועצך לפי דרכו יע"ש גם אמרו הנח עצת אחרים וקח עצתך

דף על הדף מסכת סנהדרין דף ק עמוד ב

בגמ': אל תצר צרת מחר כי לא תדע מה ילד יום, שמא למחר איננו, ונמצא מצטער על עולם שאינו שלו

פירוש נפלא ועצה גדולה לחיי היום יום הסביר הגה"ק בעל החתם סופר זי"ע, על פי דברי הגמרא כאן, שזוהי עצה טובה לאדם איך להתגבר על יצרו, כי אם האדם מעלה על לבו שיחיה שבעים שנה ויצטרך תמיד ללא הרף ללחום עם היצר הרע, יכול הוא בקלות להתייאש ולבוא לידי מסקנה, שלא כדאי להתנגד לו, כי ממילא לא יוכל להכניעו ולהתגבר עליו. אז איך יתנהג, אלא יאמר ויחשוב בליבו: אני אין לי לחיות אלא את היום הזה בלבד, וביום הזה אני לא שומע לעצת יצרי. יום אחד זה לא כ"כ נורא, וכך בכל יום יאמר לעצמו מחדש: רק היום ותו לא. וכך יוכל להתגבר על יצרו בנקל ולא ישבר מכך שמחכה לו עוד שבעים שנה. וכותב: שזה מה שכתוב בפסוק "ואתם הדבקים בה' אלוהיכם", אם רצונכם להיות דבוקים בה' אלוהיכם ולנצח את היצר הרע, העצה לכך היא: "חיים כולכם היום" - תחשבו כל הזמן בלבכם שאתם חיים רק "היום" בעולם, ...וממילא תצליחו להיות דבוקים בתורה ללא שום פחד וחשש

פסקי ריא"ז מסכת סוטה פרק ט הלכה ב

ז. משחרב בית המקדש פסקו אנשי אמנה 42, אילו בני אדם שמאמינין בהקב"ה 43, שכל מי שיש לו פת בסלו ואומר מה אוכל למחר, ועל ידי כן ממעט בכבוד שבת ובכבוד ימים טובים וקופץ ידו לעני, הרי זה מקטני אמנה

מרומי שדה מסכת סוטה דף מח עמוד ב

שם. ר"א הגדול אומר כל מי שיש לו פת בסלו ואומר מה אוכל למחר כו'. זה אינו אלא למי שאפשר לו לעסוק בתורה, שא"צ לבטל בשביל פרנסת מחר, וכדכתיב למען אנחנו הילך בתורתך או לא. אבל מי שאי אפשר לו לעסוק בתורה, לא שייך לומר עליו שהוא מקטני אמנה. וז"ל המאירי, אף על פי שראוי להשתדל בעסקיו מכ"מ יהא תורתו קבע ועסקיו עראי ויתלה עיקר בטחונו בהקב"ה, ואמרו מי שיש לו פת בסלו כו'. והיינו כדברינו

הערות הגרי"ש אלישיב מסכת סוטה דף מח עמוד ב

כל מי שיש לו פת בסלו ואומר מה אוכל למחר אינו אלא מקטני אמנה. ואף על גב דאיתא ביומא [ע"ו א] דשאלו את רשב"י מפני מה לא ירד להם לישראל מן פעם אחת בשנה אמר להם אמשול לכם משל וכו', אף ישראל מי שיש לו ד' או ה' בנים היה דואג ואומר שמא לא ירד מן למחר, ונמצא כולן מתים ברעב נמצאו כולן מכוונין לבן לאביהם שבשמים. הרי לנו דעיקר סיבת ירידת המן כל יום הוא בשביל שידאגו ויכוונו לבן לאביהם שבשמים, וכאן אמרינן שהוא מקטני אמנה. ונראה פשוט דהתם היתה זאת ההוראה להמון עם שאין תביעה זו עליהם, שיהא לבם סמוך ובטוח ליום המחר, ושפיר אמרינן שיכוונו לבם לאביהם שבשמים, אבל כאן איירי בדרגה המיוחדת לצדיקים, שנתבעים ע"ז ואנשי אמנה כה"ג פסקו

דף על הדף מסכת סוטה דף מח עמוד ב

לכאורה יש לעיין שהרי במנחות (קג ב) אמרו דאמר רבי חנין והיו חייך תלואים לך מנגד זה הלוקח תבואה משנה לשנה, ופחדת לילה ויומם זה הלוקח תבואה מערב שבת לערב שבת, ואל תאמין בחייך זה הסומך על הפלטר. משמע שמי שאין לו מזונותיו למחר הוא בכלל הקללה

ויש ליישב שאכן נחלקו בזה התנאים, ורבי אליעזר הגדול לשיטתו. שבמכילתא פ' בשלח מצינו מחלוקת (פ' ויסע אות ב') דבר יום ביומו. רבי יהושע אומר כדי שילקוט אדם מהיום למחר כעין מערב שבת לערב שבת. רבי אליעזר המודעי אומר כדי שלא ילקוט אדם מהיום למחר כעין מערב שבת לערב שבת. דבר יום ביומו מי שברא יום ברא פרנסתו. מכאן היה רבי אלעזר המודעי אומר כל מי שיש לו מה יאכל היום ואומר מה אוכל למחר הרי זה מחוסר אמנה שנאמר למען אנסנו הילך בתורתך אם לא

נמצא שבאמת לר' יהושע ירד המן מכל יום לחבירו כדי שלא יהיו מודאגים, ואילו לר"א אין מקום לדאגה ועל האדם לחיות בבטחון. (ויש איזה גירסא שגורסת שם רבי אליעזר, וגם לגי' שלנו רואים שדעתם היתה שב' המימרות מרועה א' נאמר מר"א המודעי)

דף על הדף מסכת נדה דף סה עמוד א

בגמ': כיון שנתקו שניו של אדם נתמעטו מזונותיו

ופירש"י, דכשנזדקן מזונותיו קשין לבוא. [- דאינו יכול להרוויח, מהרש"א]. וכתב עלה בהגהות היעב"ץ: "נפק"מ למבעי רחמי עלה. והני מילי בעם הארץ, אבל בת"ח, תורה נותנת לו אחרית ותקוה בזקנותו" עכ"ל הזהב

הנה כתיב (בראשית מג, ב): ויהי כאשר כלו לאכול את השבר וכו', פרש"י יהודה אמר להם המתינו לזקן עד שתכלה פת מן הבית עכ"ל. וכתב בספר נחלת אברהם עה"ת (שם): והנה הלשון הזה המתינו לזקן אינו דרך כבוד לאביו שאמר יהודה בלשון כזה, ואולי י"ל דהנה איתא (נדה ס"ה ע"א) אמר רב חיננא בר שלמיא משמיה דרב כיון שנתקו שניו של אדם (פרש"י זקנה) נתמעטו מזונותיו (פרש"י קשין לבוא) שנאמר גם אני נתתי לכם נקיון שנים בכל עריכם וחוסר לחם בכל מקומותיכם עיין שם, הרי שהזקנה גורמת שהמזונות קשין לבוא, והיינו דאמר להם יהודה המתינו לזקן, ר"ל המתינו כי הזקנה תגרום לאבא עד שתכלה פת מן הבית ע"כ

ובמהרש"א כאן כתב: היינו משום דבנערותו יכול להרוויח כדאיתא לקמן בפרק התינוקת מה יעשה אדם ויתעשר ירבה בסחורה וזה א"א לאדם בזקנותו, ואשמעינן דיראה אדם להשאיר לו ממון להסתפק ממנו בזקנותו, ואל יתן כל נכסיו לבניו בחייו, כדאיתא בפרק איזהו נשך קונה לו אדון לעצמו זה הנותן כל נכסיו לבניו בחייו ע"כ

וכתב בספר עולת יצחק ח"א (ע"ח אות א'): והנה איתא בגמ' נדרים (סב ב) אמר רבא שרי ליה לצורבא מרבנן למימר לא יהיבנא אכרנא (רש"י: איני רוצה ליתן מס בשביל שאני חכם), וכתב הטור (יורה דעה סימן רמג): כתב א"א הרא"ש ז"ל ודוקא ת"ח שתורתן אומנותן, אבל אם אין תורתן אומנותן חייבים, ומיהו אם יש לו מעט אומנות או מעט משא ומתן

להתפרנס בו כדי חייו ולא להתעשר ובכל שעה שהוא פנוי מעסקיו חוזר על דברי תורה ולומד תדיר, נקרא תורתו אומנותו

ובב"י הביא מתשובת הרא"ש ז"ל: כל מיני מיסים וכו' אין תלמידי חכמים חייבים בהם מיהו הני מילי בתלמידי חכמים העוסקים בתורה כפי יכולת כל אחד ואחד ומקיימי מצות והגית בו יומם ולילה (יהושע א, ח) כפי כחן, אבל תלמידי חכמים שאין עוסקין בתורה תדיר לפי כחן, לא דיין לעשות במלאכתן כדי למצוא פרנסתן ופרנסת אנשי ביתן אלא שהם יגיעים להעשיר ומבטלים התורה כדי לקבץ ממון הרבה, הרי אלו חייבים בכל חיובי הצבור ע"כ

ויש לעיין באדם המרבה בסחורה כדי להשאיר לו ממון בזקנותו, באם זה בכלל כדי חייו, או בכלל היגיעים להעשיר ומבטלים התורה כדי לקבץ ממון הרבה

ושם (ע' פ"ג) כתב: והנה בריש דברינו הבאנו דברי המהרש"א דבנערותו ירבה בסחורה כדי להשאיר לו ממון להסתפק ממנו בזקנותו, ויש לדון אם גם זה בכלל כדי חייו של ת"ח, וכן אם זה בכלל כדי חייו להתיר רבית לעכו"ם, ואם מותר מחמת זה להרבות בסחורה בתשעת הימים ולהתעסק במשא ומתן בחוה"מ

ובפשטות לגבי תורתו אומנתו של ת"ח הרי זה בכלל כדי חייו וכסברת המהר"ם אלשקר, ואפילו אם נימא דהתורה"ד חולק עליו, וכס"ד של הש"ך, וסובר דרך הוצאות ההווים תמיד הויין בכלל כדי חייו, גם זה בכלל הוצאות ההווין תמיד, אעפ"י שאינו נוגע אלא לעתיד, כי היא תדיר ורגיל לבוא בדרכו של עולם, ולא נחשב פתאום כמחלואות וזולתם

אבל בחוה"מ ובתשעת הימים נראה דאסור, שהרי בשאר ימי השנה יכול להוסיף פרנסה למטרה זו, והראיה שהרי בימי חז"ל היו הוצאות אלו, ומ"מ אסור משא ומתן יתר בימים אלו, ברם המשנה ברורה פסק כמהרש"ל וב"ח וט"ז וא"ר שאף לגבי איסור משא ומתן בט' הימים נחשב הכל כדי חייו

וצריכים לדעת היטב השיקול שיש לאדם לשקול בין "תמים תהיה עם ה' אלקיכם" וכדברי רש"י אל תחקור אחר העתידות, ובין החשבון של אביזריהו דפיקוח נפש של כדי חייו ויותר מכדי חייו

עוד צ"ע סתירה במהרש"א, דבנדה מפרש הגמ' שיש לאדם להתעשר בצעירותו כדי שיהי' לו ממון בזקנותו, ואילו בגמ' סוטה מ"ח: תניא רבי אליעזר הגדול אומר: כל מי שיש לו פת בסלו ואומר מה אוכל למחר אינו אלא מקטני אמנה. והיינו דאמר ר' אלעזר, מאי דכתיב: (זכריה ד) כי מי בז ליום קטנות, מי גרם לצדיקים שיתבזבוז שולחן לעתיד לבא, קטנות שהיה בהן, שלא האמינו בהקב"ה, וביאר המהרש"א שיש לאדם להאמין שהקב"ה זן את כל העולם מקרני ראמים עד ביצי כינים ואין לו לאדם לדאוג על מזונותיו מהיום ליום מחר, כי לא תדע מה יולד מחר כדאמרינן בעירובין, שהדואג על כך הוא דואג אעולם שאינו שלו ע"ד

ואפשר שבודאי מצד בטחון יש לאדם להאמין שהקב"ה מפרנסו ואין לו לדאוג כלל דאגת מחר, אבל מדיני השתדלות יש לו לנהוג לאסוף כסף לעת זקנותו, ויש לע"ע עכ"ד ודפח"ח

עוד צ"ע סתירה במהרש"א, דבנדה מפרש הגמ' שיש לאדם להתעשר בצעירותו כדי שיהי' לו ממון בזקנותו, ואילו בגמ' סוטה מ"ח: תניא רבי אליעזר הגדול אומר: כל מי שיש לו פת בסלו ואומר מה אוכל למחר אינו אלא מקטני אמנה. והיינו דאמר ר' אלעזר, מאי דכתיב: (זכריה ד) כי מי בז ליום קטנות, מי גרם לצדיקים שיתבזבוז שולחן לעתיד לבא, קטנות שהיה בהן, שלא האמינו בהקב"ה, וביאר המהרש"א שיש לאדם להאמין שהקב"ה זן את כל העולם מקרני ראמים עד ביצי כינים ואין לו לאדם לדאוג על מזונותיו מהיום ליום מחר, כי לא תדע מה יולד מחר כדאמרינן בעירובין, שהדואג על כך הוא דואג אעולם שאינו שלו ע"ד

ואפשר שבודאי מצד בטחון יש לאדם להאמין שהקב"ה מפרנסו ואין לו לדאוג כלל דאגת מחר, אבל מדיני השתדלות יש לו לנהוג לאסוף כסף לעת זקנותו, ויש לע"ע עכ"ד ודפח"ח

חברותא - הערות מסכת סוטה דף מח עמוד ב

ביאר מהר"ל שעיקר האמונה היא שיאמין בה' שכוחו אין לו סוף, ויש לו כל. ובשביל זה כאשר יגיע הזמן שהקב"ה (103) יתן הטוב, אז יתן לו כפי מה שהוא היה מאמין בה' כמה גדול כוחו ויכולתו, אבל כאשר אינו מאמין כל כך וכאילו ממעט כוחו ויכולתו, כשיגיע הזמן שיראו כוחו ויכולתו, לא יודע לאותו אדם אלא כפי שהאמין

ועיין במכתב מאלוהו [א' 172] שביאר כך את דברי רבי יצחק, אלו בני אדם המאמינים בה', ואין במחשבתם גבול וספק כלל

וביומא [עו א] אמר רבי שמעון בר יוחאי שהמן לא ירד פעם אחת בשנה לכל השנה, כדי שידאגו ישראל כל יום שמא כולנו מתים למחר ויכוונו את לבם לאביהם שבשמים ואין זו סתירה לסוגייתנו, כי התפילה היא ההשתדלות הרצויה, ואין הדאגה אסורה אלא כשהיא מחוסר אמונה, ואילו בתפילה משליך על ה' יהבו

ועיין בלב אליהו, פרשת בשלח, שהקשה על דברי רבי שמעון בר יוחאי, ממה שאמרו במנחות [קג ב'] והיו חייך תלואים לך מנגד, זה הלוקח תבואה משנה לשנה, ולא תאמין בחייך זה הסומך על הפלטר, ומשמע שדאגה זו היא קללה, ואיך יתכן לומר שהמן היה כקללה לישראל, וביאר כהנ"ל, שהסומך על בן אדם כמו הפלטר, חיינו תלואים לו מנגד, אך דור המדבר דאגתם היתה רק שאם יחטאו לא ירד להם מן, וזו דאגה שהיא ברכה, ונמצא שיש מצב שלאדם אחד הוא ברכה, שבוטח בה', ולשני קללה, שדואג ומצטער

(sur Ména'hoté 103b) תורה תמימה הערות דברים פרק כח הערה נא

לא נתבאר סידור וטעם דרשה זו, ונראה דיתבאר עפ"י המבואר בכ"מ בש"ס דיסוד מחייתו של אדם הוא הקרקע, וכל שאין לו קרקע אינו אדם [יבמות ס"ג א'] כי לכל דבר יש חשש אבידה גניבה וגזילה, לבד מן הקרקע, ולכן זה שאין לו קרקע אף אם עשיר הוא בכ"ז אין חיינו בטוחים, אחרי כי תלוי הוא בכספו וכספו עצמו אינו דבר בטוח וקיים. וע"ד זה פרשנו בבאור קהלת (ה' ט') ומי אוהב בהמון לא תבואה, ודרשו שם במ"ר, שכל מי שהוא הומה ומהווה אחר הממון וקרקע אין לו מה הנאה יש לו, ע"כ, ור"ל, אחר שאינו בטוח בממונו אין לו הנאה נאמנה מכספו, כי תמיד דואג הוא לבטחונם, וע"ע מש"כ שם בבאור הלשון מלך לשדה נעבד. אמנם אעפ"י כן אינו דומה חסרון העשיר לחסרון הבינוני וחסרון הבינוני לחסרון העני ודל, כמובן. ועל פי זה מסדר בתוכחה כאן והיו חייך תלואים לך מנגד - זה הלוקח תבואה משנה לשנה, כלומר, אעפ"י שהוא עשיר ויש לו היכולת להכין תבואה לכל השנה בכ"ז נקרא שחיינו תלואים לו מנגד מפני שהכסף בכלל הוא קנין חלש לא חזק ואיתן כמו הקרקעות. וקרוב לומר דמפרש הלשון מנגד מלשון חלישות, כמו חלש ואנגיד [ב"ב י' ב'], ור"ל מקנין קל וחלש שהוא הכסף, מפני שעלול להפסד וכמה מאורעות, ותדאג על זה. ופחדת לילה ויומם זה הלוקח תבואה מערב שבת לערב שבת, ר"ל גרוע מזה זה שאין לו היכולת להכין רק לשבוע אחד ומצבו תמיד בפחד, ועוד גרוע מזה מי שאי אפשר לו להכין כלל מזמן לזמן, ורק על כל סעודה וסעודה קונה הוא מן הנחתום, וזה הוא שסומך על הפלטר, וזה ממש אינו מאמין בחייו, כי אין לו גם תקוה קלה למזונות יום אחד

IV/ 'Hakirote de Halakha

1/ Assurance vie

חשוקי חמד מסכת נדה דף סה עמוד א

נתמעטו מזנותיו

?שאלה: האם ראוי לעשות ביטוחים, או שזה חסרון באמונה

תשובה בגמרא נדה דף סה ע"א נאמר, אמר רב חננאל בר שלמיא בשם רב, כיון שנתקו שניו של אדם [שהזקין רש"י] 'נתמעטו מזנותיו, שנאמר (עמוס ד ו) 'גם אני נתתי לכם נקיון שנים בכל עריכם וחוסר לחם בכל מקומותיכם

וכתב המהרש"א (ח"א ד"ה כיון), שהטעם שמתמעטים מזנותיו הוא משום שבנערותו יכול להרויח על ידי שירבה בסחורה, אבל בזקנותו אינו יכול לעסוק בכך, והשמיע רב חננאל שיש לאדם לראות להשאיר לו ממון להסתפק ממנו בזקנותו, ולא יתן כל נכסיו לבניו בחייו

וכן כתב היעב"ץ בבירת מגדל עד (עלית הבטחון פרק ה ענין השביעי), שהעוסק בסחורה וצריך ליסע לירידים ולשווקים, אין איסור למלא אוצרות שיסמוך עליהן בשני בצורת, או לאסוף מקנה וקנין מן המותר ממה שימציא לו השי"ת, שיהא מוכן לעת הצורך

וכעין זה כתב בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ב סימן קיא) שאין בעשיית ביטוח משום חסרון באמונה, שהוא ככל עניני מסחר שהאדם לא רק שרשאי, אלא גם מחוייב לעשות מסחר ועבודה לפרנסתו, ואסור לו לומר שאף אם לא יעשה כלום יזמין לו השי"ת פרנסתו באיזה אופן, דמינא לו שיש לו זכות כזה, לבד האיסור לסמוך על הנס אף לאלו שראוין להעשות להם נס, ואף שהאדם צריך לידע שכל מה שמרויח מעבודתו ומסחרו הוא רק מהשי"ת, כפי מה שנקצב לו מ"ה, אבל מ"מ כך נגזר מהשי"ת שרק ע"י איזה מעשה עבודה ומסחר ישלח לו השי"ת פרנסתו מצד שנאמר 'בזעת אפיך תאכל לחם'. ולכן כיון שהשי"ת נתן דעה בדורות האחרונים שיהיה עסק זה של ביטוחים בעולם, עבור זקנתו או ירושתו, הוא דבר טוב וראוי גם לאנשים כשרים יראי השי"ת ובוטחים רק על השי"ת שהוא הנותן עצה למיקני נכסין, שגם עשיית הביטוח הוא עצה מאת ה', וכן הוא בכל סוגי הביטוחים בין על שריפה וגניבה, וביטוח המכונית, שכל אלו הוא דבר שאין בזה שום חסרון לענין הבטחון וכמו שנהגו היתר כל העולם אף יראי השי"ת ביותר

ומשמע מדבריו, שעשיית ביטוח הוא לכתחילה, ואין ענין לבוטח הגדול, שלא לעשות ביטוח. אמנם כידוע שהחפץ חיים היה דעתו שהבוטח בה' אין לו לעשות ביטוחים, וכמו שכתב בנו בספר מכתבי החפץ חיים (עמוד 93), שהוא רצה לעשות ביטוח על דירתו והחפץ חיים אמר לו שהבוטח בה' חסד יסובבנו, ולא יקרה כל רע, לא כן, אם מבקשים תחבולות, אם לא במקום דשכיחא היזקא

וכעין זה חילק גם בשו"ת שבט הלוי (ח"ד סימן א) שזה תלוי במדת בטחונו של האדם, וכתב שאין חסרון בטחון ואמונה לעשות ביטוחים שיהיה לו לימי הזקנה או עבור חיתון בניו, שדבר פשוט שכל מה שעתיד לבוא על פי טבע העולם כגון זקנה ונשואי בניו, ובהגיעו לזה לא יהיה לפי כוחותיו להכין כל הנצרך לו, מצוה להכין בעוד מועד כדי שלא יצטרך לבריות

אמנם מי שהוא במדרגת בטחון אמיתית בלי שמשטה את עצמו יכול להשליך על ה' כל יהבו והוא יעמוד לו בעת דחקו ויזמין לו פרנסתו והצטרכותו בדרך נס ופלא, ועל זה נאמר (ירמיה יז ז) 'ברוך הגבר אשר יבטח בה' והיה ה' מבטחו', וכמו שכתב המקנה (קידושין דף פב ע"א), שהדבר ברור שאם לבו נכון ובטוח בה' באמונה שלימה לא יהיה לו מחסור, ויזמין לו ה'

פרנסה כאוכלי המן כענין יששכר וזבולון וכיוצא בהם, שודאי צדיק גמור ובטוח באמת בכל מצפון לבו אינו צריך לעשות שום השתדלות, והקב"ה יהיה בעזרו וימציא לו הכל באופן נפלא. אך סתם בני אדם שאינם מגיעים למדרגת בטחון כזאת, אין להם לסמוך על הנס, ועליהם להשתדל ולהנהיג בהם דרך ארץ, ויעשו תורתם קבע ומלאכתם עראי ותהיה ברכת ה' במעשיהם. וכתב השבט הלוי שזה מפתח גדול להרבה ענינים כאשר ניסה זאת כמה פעמים בחיים

ונראה שגם האגרות משה אינו חולק בזה, אלא דעתו היתה רק לאנשים הרגילים שיש להם בטחון ואמונה במדה מספקת, אך אין זה בבטחון גדול ובאמונה שלימה, ולהם אין זה חסרון בבטחון אם יעשו ביטוחים, אבל מי שבטוח בה' לגמרי עד שאין לו דבר אחר, זולת השי"ת, גם האגרות משה יודה שאין לו לעשות מיני הביטוחים

שו"ת שבט הלוי חלק ד סימן א

ואשר שאלת בענין תוכניות חסכון כעין בטוח חיים שהמטרה היא שכאשר אדם מגיע לימי זקנה או שרוצה לחתן בניו שיהי' לו כסף חסוך אי אריך למיעבד הכי או אין דעת חכמים נוחה הימנו או לא (משום חסרון אמונה ובטחון) והערות מכמה מקומות כדרכה של תורה

לעניות דעתינו אין בו משום חסרון בטחון ואמונה, דדבר פשוט דמה שהוא בטבע העולם, כזקנה, ונשואי בניו ובהגיעו לזה אינו לפי כוחותיו להכין כל הנצרך לו אז כזה מצוה להכין בעוד מועד כדי שלא יצטרך לבריות, ואף על פי שאמת לאמיתו דמי שהוא במדרגת בטחון אמיתית בלי שמשטה את עצמו יכול להשליך על ה' כל יהבו והוא יעמוד לו בעת דחקו ויזמין לו פרנסתו והצטרכותו בדרך נס פלא, וע"כ ברוך הגבר אשר יבטח בה' והי' ה' מבטחו וכמש"כ המקנה סוף קידושין על משנתנו שם דמניח אני כל אומנות שבעולם ואיני מלמד את בני אלא תורה, דהקשה המקנה שזה סותר משנתנו דפ"ק קידושין דצריך ללמדו אומנות וכ' ראה חיים עם אשה אשר אהבת כדאיתא שם, וכ' רבינו המקנה דודאי צדיק גמור ובטוח באמת בכל מצפון לבו לא צריך לעשות שום השתדלות והקב"ה יהי' בעזרו וימציא לו הכל באופן נפלא, אבל סתם בני אדם שאינם מגיעים למדרגת בטחון כזאת עליהם להשתדל ולהנהיג בהם דרך ארץ, והרבה עשו כרשב"י ולא עלה בידם, וזה מפתח גדול להרבה ענינים כאשר נסיתי כמה פעמים בחיים, ובזה מתיישבים סתירות בכמה מאמרים מחז"ל, והייתי יכול להאריך בהם אך אין זה מקומו

ועיין סוטה מ"ח ע"ב דאמר ר"א מה דכ' מי ב' ליום קטנות מי גרם לצדיקים שיתבזבז שולחנם לע"ל קטנות שהי' בהם שלא האמינו בהקב"ה דמי שיש לו פת בסלו ואומר מה אוכל למחר אינו אלא מקטני אמונה, הנה זה מיירי במי שאין בידו, לעשות פעולה ונופל למחשבת יאוש ואומר מה אוכל למחר ואינו בוטח כל צרכו כי הקדוש ברוך הוא לא יעזוב חסידי, אבל עדין אין זה אומר שאם יש בידו לעשות ומכין מזונו לכמה ימים כדי שלא יהא טרוד אז שיש בזה חסרון אמונה, אמנם עיין בש"ס יומא ע"ו ע"א מפני מה לא ירד מן לישראל פעם אחת בשנה וכו' יע"ש, ועיין מהרש"א בסוטה שם, ובמג"א או"ח סו"ס קנ"ז בשם זוהר הק' פ' בשלח

יהי' איך שיהי' בהא דידן דאם לא יכין עצמו מעט מעט לחתונת בניו קרוב לודאי דלא יהי' יכול לעמוד בעול הזה בבת אחת פשיטא דאין בזה חסרון אמונה, וכמדומני דמאז ראיתי כזה בצוואת הגאון הקדוש בעל ווי העמודים בנו של השל"ה הק' זי"ע, ומקום אתי להאריך בזה אבל כתבתי רק להפיס דעתך היפה, והריני מברכך שתזכה להמשיך לשבת על התורה ועבודה כאות נפשך היקרה ונפש רבך

ידידך דוש"ת מצפה לחסדי ה'

ילקוט יוסף קריאת התורה ובית הכנסת סימן קנו - סדר משא ומתן סעיף ב

ב. אף על פי שעל האדם מוטלת חובת השתדלות בענין הפרנסה, מכל מקום עליו לבטוח בהשי"ת, שהוא זן ומפרנס לכל חי, ולא יסיר מבטחו מהקדוש ברוך הוא, ויתלה בו הצלחתו, שהכל מידו המלאה. ומכל מקום מותר לאדם לבטח את עצמו בביטוח חיים, ואין לחשוש בזה משום חוסר בטחון בהשי"ת. ובלבד שהדבר יעשה על פי ההלכה, בהתייעצות עם מורי

במדרש שוחר טוב (מזמור כג) שנינו, רבי אליעזר בן יעקב אומר, למען יברך ה' אלהיך בכל מעשה ידך אשר תעשה. יכול יהא יושב ובטל, תלמוד לומר בכל אשר תעשה. אם עושה מתברך, ואם אינו עושה אינו מתברך. ומבואר, שעל האדם מוטלת חובת ההשתדלות לפרנסתו, אלא שעליו לבטוח בה', שעל ידי השתדלות זו ימציא לו פרנסתו. ואמנם שנינו במשנה סוטה (מח ב) משחרב בית המקדש פסקו אנשי אמנה, שנאמר, הושיעה ה' כי גמר חסיד כי פסו אמונים מבני אדם. ומפרש בגמרא, אנשי אמנה אלו המאמינים בהקדוש ברוך הוא, כדתיא, רבי אליעזר הגדול אומר, מי שיש לו פת בסלו ואומר מה אוכל למחר, אינו אלא מקטני אמנה. אולם מבואר במהרש"א שם, שזוהי משנת חסידים, שמאמינים שהקדוש ברוך הוא זן ומפרנס לכל חי מקרני ראמים עד ביצי כנים. ולכן הזכירו על זה במשנה את הפסוק הושיעה ה' כי גמר חסיד, מה שאין כן מדת הצדיקים. ע"ש. ומשמע שעל כל פנים אין איסור מצד הדין כשמשתדל להשיג יותר מהמזון של אותו היום, לצורך מחר, ובלבד שלא יסיר מבטחו מהקדוש ברוך הוא, ולא יאמר כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה. וכן כתב המאירי (משלי, פרק יט פסוק כא), שעל האדם לתת בטחונו בהשי"ת בכל עניו, ולא יסמוך על השתדלותו וחריצותו בלבד, עד שיאמר כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה, אבל ישתדל בזה ויתלה בטחונו בהשי"ת, ולא שימנע ממנו ההשתדלות, ובכל הדברים הזריזות משובחת והעצלות מגונה, אלא עם השתדלותו ישים בטחונו בהקדוש ברוך הוא, ויתלה בו הצלחתו, וכמו שנאמר, פן תאמר בלבבך כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה, וזכרת את ה' אלהיך כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל

ולפי זה המבטח את עצמו בפוליסת ביטוח חיים, אין בזה שום חשש איסור מן הדין, כיון שהוא מאמין שהכל על פי השגחת השי"ת. ועיין בתוספות בבא מציעא (ע ב) בד"ה תשיך, בשם רבינו תם, שאף על פי שאסרו חכמים להלוות לנכרי ברבית, שלא ילמוד ממעשיו, אלא אם כן בכדי חייו, מכל מקום נהגו עכשיו להקל בזה, לפי שיש עלינו משא מלך ושרים. והכל הוי כדי חייו. ועוד, שאנו שרויים בין האומות, ואי אפשר לנו להשתכר בשום משא ומתן אם לא נישא וניתן עמהם. וכן פסקו הטור והשלחן ערוך (יורה דעה סימן קנט סעיף א). ומשמע שאין לחוש בזה משום חוסר בטחון בהשי"ת כי אין מעצור לה' להושיע ברב או במעט, אלא כיון שעל פי הטבע אנו מוכרחים לשאת ולתת עמהם, היתירו גם איסור רבית לעכו"ם. לפיכך מותר לאדם לבטח עצמו בביטוח חיים כשהוא בוטח בהשי"ת שגם זה מן השמים, שנועדים אנשים לעשות עסק כזה לטובת בני אדם. וכן פסק בשו"ת פרי השדה חלק ב (סימן מד). ובשו"ת לחם שלמה חלק ב מיוורה דעה (סימן סז). ובשו"ת אגרות משה כרך ד (חלק אורח חיים סימן קיא). ובשו"ת כוכבי יצחק חלק א (סימן כב). ע"ש. וכמבואר כל זה בשו"ת יחווה דעת חלק ג סימן פה, ושם הזהיר מחתימה על הסכם ביטוח המתיר עריכת ניתוח שלאחר המות. ע"ש

2/ Questions générales et cas pratiques

מחזור ויטרי סימן תכה

ואל תאמר שאי אפשר לשמוע. אם אינך טרוד ועסוק במלאכה ואיפשר לך לשמוע דברי תורה עכשיו אפי' אם סופו לישמע בפעם אחרת. אל תאמר הרי סופו להשמע אותה הפעם תלך ותשמיענו. כי לא תדע מה ילד יום. אם תוכל לשמוע עוד אם לא ולא עוד אלא אפי' אתה טרוד הפנה מעסקיך ועסוק בתורה

Voir Biour Halakha 656

משנה ברורה סימן קנז ס"ק ד

איתא בזוהר פרשת בשלח לא ליבעי אינש לבשלא מזונא מן יומא ליומא אוחרי ולא לעכב מזונא מן יומא ליומא אוחרי (והטעם כדי שיבקש בכל יום על מזונותיו וישתכחו על ידו ברכאן בכל יומא ויומא לעילא ע"ש)

שו"ת בית שערים חלק אורח חיים סימן עא

/הערות/+

משנת העמרמי - הערה מהמו"ל הרב צבי האגער שליט"א

בשערי תשובה סי' קי"ט ס"ק ג' הביא בשם הזוהר פ' פנחס שאין לומר תפלה על מזונות בתפלת המנחה ע"ש, וכן מצאתי במדבר קדמות להגחיד"א מערכת תי"ו אות ד' שכ' וראיתי מי שכתב דמוכח מדברי הזוהר הקדוש שלא יתפלל תפלה על הפרנסה בתפלת מנחה ע"ש וצריך להתיישב בדבר ע"כ. וי"ל הטעם שלא יהא דואג דאגת מחר וכהלל במס' ביצה ט"ז. שכל מעשיו לשם שמים שנאמר ברוך ה' יום יום, ובמג"א סי' קנ"ז ג' מזוהר פ' בשלח לא ליבעי אינש לבשלא מזונא מן יומא ליומא אחרנא ולא ליעכב מן יומא ליומא אחרא, וכהא דאי' בסוטה מ"ח: רבי אליעזר הגדול אומר כל מי שיש לו פת בסלו ואומר מה אוכל למחר אינו אלא מקטני אמנה וא"כ בשחרית מתפלל על היום אבל במנחה על מה יתפלל. ולפי"ז גם במעריב לא יתפלל על מזונות ובכל הסידורים נדפסה התפלה רק בשחרית, אכן בסידור ר' קאפיל מובאת התפלה גם במנחה וגם במעריב מזוה"ק והתפלה שאנו אומרים בשמע קולנו (אשר מקורה לפי סידור צלותא דאברהם בשל"ה) מובאת שם בברך עלינו בשם תפלה על הפרנסה שחרית מנחה ומעריב. וכן בסידור כתיבת יד הה"ק ר' אברהם שמשון מראשקוב בנו של התולדות מופיעה התפלה לפרנסה בברכת השנים ותפלה למזונות בשמע קולנו בשחרית מנחה ומעריב (אבל במנחה מצויין בתפלת שמע קולנו תפלה על הפרנסה לעיל ולכאן' הכוונה תפלה על מזונות לעיל בשחרית ולא על הפרנסה לעיל בברכת השנים). והחילוק בין פרנסה למזונות עיין בכתובות ס"ח. ניזונות ומתפרנסות לתי' הגמ' הא באכילה ושתיה הא בלבושא וכיסויא, ובתוס' ב"ב קל"ט: ד"ה מי, ובב"י חו"מ סס"י ר"ז משו"ת הרשב"א ח"ב סי' קט"ז, ובמור וקציעה סי' קפ"ח. ובפרמ"ג או"ח ריש סי' קפ"ז הביא מא"ר שהעתיק מהמרדכי [והוא במרדכי סוף ברכות] זן מזונות ומפרנס שאר צרכים מלבושים וכדומה, ובפמ"ג סי' קפ"ח מ"ז ז' פרנסנו בהכרחיים וכלכלינו במותרות וכו' זונינו אכילה פרנסנו מלבושים ושאר דברים וכו' ע"ש. והבה"ג במנין המצות שלו בהקדמה מנה מצות להלביש ערומים, ואח"כ מנה מצות פתח תפתח, נתן תתן, ואח"כ מנה גם מצוה לעשות צדקה, ומוני המצות הרמב"ם והרמב"ן נחלקו בדעת הבה"ג שמנה מצות הלבשת ערומים למצוה מיוחדת ע"י בהשגות הרמב"ן בסה"מ שרש הראשון ד"ה והתשובה הג' כי אולי חשב מצות המזון ומצות המלבוש שתיים וכו' אבל הרמב"ן כתב שדעת בעל ההלכות שמצוה אחת הן ע"ש. ובספר כנסת ישראל הביא מהה"ק מסא"ג לפרש דברי אביו הה"ק מריזין זי"ע בדברי הגמ' כל העולם ניזן בשביל חנינא בני מגיטין די"ב: מתוס' (צ"ל רש"י) דשם מזונות הונח רק למאכל ופרנסה הוא שם הכולל לכל צרכי האדם מזונות וכסות ושאר דברים. ועי' במג"א סי' תק"ף שימי ב' וה' מסוגלים ביותר להתפלל על הפרנסה

ציונים לספרים המביאים את דברי הבית שערים - כת"י שו"ת שיבת ציון הערות לספר לבושי מרדכי, חי' ע"ז, שו"ת משנה +. הלכות ח"ח סי' מ"ב, ילקוט המאירי יומא פ"א

שו"ת משנה הלכות חלק י סימן לד

בדברי הזוה"ק ומג"א שלא לבשל מאכל מיום ליום

ר"ח מרחשון ה' תשמ"ג בני"צו"א

מע"כ האי וכו' עוסק בחוקי חורב כו' כש"ת מוה"ר ש. מ. ויגדאר הי"ו

אחדשה"ט

יסלח לי אם וכו' ובד"ת אשר שאל מש"כ המ"ב א"ח סי' קנ"ז סק"ד בשם הזוה"ק בשלח לא ליבעיא אינש לבשלא מזוני מן

יומא ליומא אוחרי ולא לעכב מזוני מן יומא ליומי אוחרי (והטעם כדי שיבקש בכל יום על מזונותיו וישתכחו על ידו ברכאן בכל יומא ויומא לעילא עיין שם) ותמה למה אין העולם נזהרין בזה, ועוד כשאופין אופין פת הרבה וכן (לעקאך) עוגה אופין הרבה ביחד. ועוד איך אפשר שלא לעכב מזוני מיומא ליומא אחר והצריך לאכול מיד בשחרית בבוקר ולמשל במלח א"א ליקח בכל יום חדש. ועוד מלשון הזוהר רק משמע דבמן הי' כך אבל אינו כתיב דצריך לנהוג כך ומנ"ל להמ"ב זה עוד האריך קצת

והנה מה שכתב דמלשון הזוהר אינו משמע דצריך לנהוג כך רק שבמן הי' כן לא ידענא מאי קאמר הלא כתב שם להדיא ר' יוסי פתח פותח את ידיך ומשביע לכל חי רצון כל אינון בני עלמא מצפאן וזקפאן עיינין להקב"ה בגין כך כל אינון בני מהימנותא בעאן בכל יומא לשאלה מזונייהו מקב"ה ולצלאה צלותיהו עליה מ"ט בגין דכל מאן דמצלי צלותיה לגבי קב"ה על מזוניה גרים דיתברך כל יומא על ידיו ההיא אילנא דמזון דכלא ביה (ר"ט דמלה ברוך הי' יום יום) ואף על גב דאשתכח עמיה בעי למשאל קמיה קב"ה ולצלאה צלותא על מזונא כל יומא בגין דישתכחו על ידו ברכאן כל יומא ויומא לעילא ודא הוא ברוך הי' יום ועל דא לא ליבעי ליה לאינש לבשלא מזונא ליומא אחרינא דלא לעכב יומא ליומא הה"ד ויצא העם ולקטו דבר יום ביומו דייקא בר מערב שבת לשבת כמה דאוקימנא ע"ש

והנה מבואר מלשון הזוה"ק דאע"ג דיש לו מזונות צריך למשאל קמיה קב"ה ולהתפלל תפילה על מזונותיו ולכן לא לבעיא ליה לאיניש לבשלא מזונא מיומא ליומא אחרינא דהיינו בזמן הזה ולא בזמן שירד המן שהרי להתפלל על מזונותיו גם בזמן הזה חובה והכ"נ הבישול דהא בהא תליא ופשוט

איברא דלכאורה כדברי הזוה"ק איתא נמי בש"ס דילן (יומא ע"ו) שאלו תלמידיו את רשב"י מפני מה לא ירד להם מן לישראל פעם אחת בשנה אמר לה אמשול לכם משל למה הדבר דומה למלך בשר ודם שיש לו בן אחד פסק לו מזונותיו פעם אחת בשנה ולא היה מקביל פני אביו אלא פעם אחת בשנה עמד ופסק מזונותיו בכל יום והיה מקביל פני אביו כל יום אף ישראל מי שיש לו ארבעה וחמשה בנים היה דואג ואומר שמא לא ירד מן למחר ונמצאו כולן מתים ברעב נמצאו כולם מכוונים את לבם לאביהם שבשמים ובר"ח שם הוסיף בכל יום כלומר שיהא מכוונים את לבם לשמים בכל יום והוא כלשון הזוהר הנ"ל נמצא דכדברי הזוה"ק מבואר גם בש"ס דילן אלא דבש"ס דילן הסביר למה היה כן במן והזוהר הוסיף ביאור דלכן אין לבשל מיום ליום.

ומה שתמה ממה שאופין הרבה (לעקאך) עוגה בפעם אחת באמת ידוע כי האופה לרבים בעקער בלע"ז אופין בכל יום ויום ואם נשאר מיום ליום אזי אין רוצין לקנותו שוב כי זה כבר ישן ובפרט בעוגות שהוא כן, ובדורות הראשונים באמת היו אופין גם פת חמה בכל יום ואפילו מצות אפו בפסח בכל יום ובתורה כתיב לושי ועשי עוגות ואפילו לוט כשבאו אצלו המלאכים אפה להם מצות

הן אמת דכבר אמרתי לפרש הא דאין לבשל מיומא חדא לאחרינא יש בו עוד טעם לשבח לפ"מ דמבואר בירושלמי שבועות פ"ח הובא בר"ש מ"ב אין מחייבין אותו לאכול לא קניבת ירק ולא פת שעייפשה ולא תבשיל שנתקלקל צורתו ופי' נתקלקלה צורתו שעבר עליו לילה אחת ובתוספתא (פ"ו) קתני שעבר צורתו ויש מכאן ראי' לקדרה בת יומא ובפ' אלו עוברין (דף מ"ד) ובפ' בתרא דע"ז (דף ע"ה) דלינת לילה פוגמת אף על גב דליכא מעת לעת דהא חשיב ליה מקולקל ולא חזי לאכילה בלינת לילה וכו' ע"ש

ועיין מג"א סי' ר"ד סק"א אמ"ש המחבר ותבשיל שנשתנתה צורתו ונתקלקל וכתב המג"א בשם הב"י דהיינו שנתקלקל קצת דאלו נתקלקל לגמרי אין מברכין עליו כלל וכ"כ בט"ז סק"ב ובדע"ת הביא דעת הר"ש הנ"ל ונראה דס"ל להמהרש"ם ז"ל דלינת לילה מקרי כבר תבשיל שנשתנתה צורתו ונתקלקל ואין לברך ברכתו הראוי לו אלא שהכל

ומובנים בזה דברי רש"י ע"ז ס"ז ע"ב ד"ה לאו נותן טעם לפגם הוא וז"ל בתמיה דהא פשיטא לן כל תבשיל שלן לילה אחד נפגם טעמו ועובר צורתו ע"כ הרי שכתב מפורש דכל תבשיל שלן לילה אחד נפגם טעמו ועובר צורתו וזה כדעת הר"ש בירושלמי הנ"ל ונראה להביא ראי' לדבר מגמ' כתובות ס"ז ע"ב ת"ר מעשה באנשי גליל העליון שלקחו לעני בן טובים אחד מציפורי ליטרא בשר בכל יום ופריך ליטרא בשר מאי רבותא ומשני רב אשי התם כפר קטן היה בכל יומא הוה מפסדי חיותא

אמטולתיה ע"כ פי' שהיה כפר קטן ואין השאר נמכר והיו שוחטין בשבילו בכל יום בהמה ואכל ליטרא בשר והשאר הפסידו ופלא למה לא הניחו מבשר יום זה ליום מחר ויאכילוהו ולא יפסידו בכל יום בהמה אבל להנ"ל ניחא דכיון שלן הו"ל נפגם ולא הוה ראוי' ובכלל נבלה שאינה ראוי' לגר וכ"ש לעני' בן טובים והוא פלא

ובמה שכתבנו יובנו דברי הרמב"ן עה"ת פי' ויקרא ורבינו פרץ הובא בש"מ זבחים דף פ' ובעה"מ פסחים בסוגיא דד' מיני מדינות שפי' באכילת קדשים קלים שנאכלים לשני ימים ולילה אחד אפי"ה עיקר אכילתן הוא ביום ראשון לקיים מ"ע של אכילת קדשים כמו בק"ק ואכילת יום שני הוא רק שלא יעשו נותר ולפום ריהטא צ"ב ולהנ"ל אתי שפיר דבאמת לאחר יום ראשון ליכא כאן אכילה שצריך בקדשים אכילה כדרך שהמלכים אוכלים צלי בחרדל והא כיון שכבר עובר צורתו ולינת לילה פוגמת שוב ליכא אכילת מלכים מ"מ צריך לאכלו שלא לבא לידי נותר והבן

ועיין יו"ד סי' ק"ג בנותן טעם לפגם פגם זה א"צ שיהי' נפגם לגמרי עד שאינו ראוי לאכילה כלל ויהא קץ לאכלו אלא כל שנפגם קצת נמי מקרי פגם ועיין ב"י שם וז"ל ומ"ש פגם זה א"צ שיפגום לגמרי כו' כ"כ רש"י והביאו הרשב"א והר"ן ועיין חו"ד שם החילוק בין שלא כדרך אכילתן ונותן טעם לפגם ודו"ק היטיב ובח' הארכתי בזה. ועיין חזו"א על הרמב"ם הל' שמיטה ויובל מה שפי' ועיין עוד מחלוקת הרא"ה והרשב"א בבדה"ב בית ד' שער א' עכ"פ מוכח מכל הנ"ל דודאי מאכל שעבר עליו לילה פגם הוא קצת ועיין גמ' גיטין ס"א ע"ב התם נמי מוריא ואמרה בר בי רב ליכול חמימא ואנא איכול קיריא 'ופי' רש"י ולא כפי' התוס

ולפ"ז לכאורה מטעם זה נמי אין לבשל מיום ליום שא"כ יש שינוי וספק בברכה דכיון דלינה פוגמת א"כ הו"ל ברכתו שהכל כל שעדיין ראוי לאכילה ועכ"פ ספק ברכה הוי וצ"ע

וקצת הי' נלפענ"ד לתלות במחלוקת ב"ש וב"ה ביצה ט"ז ע"א שמאי הי' אוכל בכל יום לכבוד שבת כיצד וכו' הלל מדה אחרת היתה לו שכל מעשיו לש"ש ומדת הלל לומר ברוך השם יום יום ולשמאי ולשיטתו הרי הי' אוכל בכל יום לכבוד שבת שהי' רואה בהמה נאה הי' אומר בהמה זו לכבוד שבת ושוב למחר מצא אחרת נאה הימנה ואוכל את זו וא"כ כה"ג בכל יום אוכל לכבוד שבת ואינו אומר ברוך השם יום יום והארכתי בזה במקום אחר ונחלקו רבותינו הראשונים אי מותר לעשות כב"ש והרמב"ן ז"ל ועוד כתבו דהלל נמי מודה דכב"ש עדיף אלא דהלל מידה אחרת היתה בו והדברים ידועים ולפ"ז י"ל דלב"ש הכ"נ דמותר לבשל מיום ליום כמו מע"ש לשבת והזוה"ק אליבא דב"ה דס"ל ברוך ה' יום יום ובגמ' יומא נמי שאלו תלמידיו את רשב"י דס"ל דאין לנהוג מנהג דרך ארץ אבל לב"ש הכ"נ דאפשר לבשל וצ"ע

ואולי י"ל נמי דהרי אמרו כל ברכאן דלעילא ולתתא ביומא דשביעא תלין וא"כ הרי הטעם שאין לבשל מיומא חדא לאחרניא משום שיתפלל על ברכות ה' וכמ"ש לעיל והכ"נ כיון דבכל יום אוכל לכבוד שבת הרי מתפלל על ברכות שבת וכנ"ל וממילא נתקיימו שניהם דישתכחון על ידו בכל יומין ברכאין כיון דכל ברכאן ביומא דשבתא תלין וגם יבקש בכל יום על מזונות נמי שהרי בכל יום מבקש לכבוד שבת וק"ל

חשוקי חמד מסכת ראש השנה דף טז עמוד א

לפתוח עסק עצמאי, או להיות שכיר עם משכורת קבועה

שאלה ראובן היה לו עבודה קבועה ופטרוהו, כעת מסתפק ראובן איזה עבודה עדיפה, להיות שכיר אצל בעל הבית, ולקבל משכורת קבועה, והמעלה בזה היא, שהוא רגוע והוא יודע שהמשכורת מובטחת לו כל חודש, או עדיף לפתוח עסק קטן עצמאי, החסרון בזה שאין לו דבר קבוע, ואינו יודע כמה יכניס כל חודש, ומצד שני על ידי זה יהיה לו בטחון בקב"ה, איזה עבודה יעדיף

תשובה כשלבן ביקש מיעקב לשוב לרעות צאנו, אמר לו לבן ליעקב, (בראשית ל כח) 'נקבה שכרך עלי ואתנה', השיב לו יעקב, לא תתן לי מאומה, אלא הוא חפץ בשה נקד וטלוא. ופירש הרד"ק שלבן רצה לתת ליעקב משכורת קבועה כל חודש, כדי שישמור צאנו, כדרך כל העולם שבזה הם מרגישים בטוחים, אמר לו יעקב, משכורת קבועה איני חפץ, אדרבה אני רוצה

משכורת המזרה ביותר, כי אני רוצה כל הזמן להרגיש תלוי בהקב"ה

ולכאורה לפי זה עדיף לאדם לפתוח עסק עצמאי קטן ולהתפרנס מזה, כי על ידי זה יהיה תלוי בהקב"ה בכל יום ובכל עת ובכל שעה, וירגיש שייכות להקב"ה, וכעין זה נאמר ביומא (דף עו ע"א) שאלו תלמידיו את רבי שמעון בן יוחי מפני מה לא ירד להם לישראל מן פעם אחת בשנה, אמר להם אמשול לכם משל למה הדבר דומה למלך בשר ודם שיש לו בן אחד, פסק לו מזונותיו פעם אחת בשנה, ולא היה מקביל פני אביו אלא פעם אחת בשנה, עמד ופסק מזונותיו בכל יום, והיה מקביל פני אביו כל יום, אף ישראל מי שיש לו ארבעה וחמשה בנים היה דואג ואומר שמא לא ירד מן למחר, ונמצאו כולן מתים ברעב, נמצאו כולן מכוונים את לבם לאביהן שבשמים

ועל פי זה גם כתב בשו"ע (סימן א ס"ה) שטוב שיאמר אדם פרשת המן בכל יום, והטעם כתב במשנ"ב (ס"ק יג) כדי שיאמין שכל מזונותיו באין בהשגחה פרטית, וכדכתיב 'המרבה לא העדיף והממעיט לא החסיר', להורות שאין ריבוי ההשתדלות מועיל מאומה

וכעין זה גם נאמר בסנהדרין (דף קח ע"ב) שהיונה הביאה לנח 'עלה זית טרף בפיה', אמר רבי אלעזר אמרה יונה לפני הקדוש ברוך הוא רבונ של עולם יהיו מזונותי מרורים כזית ומסורים בידך, ואל יהיו מתוקים כדבש, ומסורים ביד בשר ודם. ועסק עצמאי יותר מרגיש שהוא תלוי בקב"ה, משא"כ בשכיר, הרי הוא מרגיש שכאילו פרנסתו מסורה בידי בשר ודם, כמו שהרגישה היונה, כשנח האכיל אותה

אמנם נראה שמי שמרגיש שעדיין אין בטחונו בהקב"ה חזק כל כך, ואם יפתח עסק עצמאי ישקיע בו ראשו ורובו בעסק, ולא רק שישכח מהקב"ה אלא שגם ראשו ולבו לא יהיו פנויים ביתר הזמן ללמוד ולהתפלל כראוי, ויכול גם להגיע על ידי זה לאיסורים חמורים של קנאה ותחרות ושקר, הרי שעדיף לו להיות שכיר, והעיקר שלבו וראשו לא ישקעו בתוך היות העולם הזה

אמנם לכאורה יש לשאול, שבגמרא מנחות (דף קג ע"ב) מבואר ששאלו שאלה לאחד האמוראים ולא השיב, ושאלו למה אתה לא משיב, ואמר משום דאמר רבי חנין והיו חייך תלואים לך מנגד, זה הלוקח תבואה משנה לשנה, ופחדת לילה ויומם, זה הלוקח תבואה מערב שבת לערב שבת, ואל תאמן בחיך זה הסומך על הפלטר. ואני סומך על פת פלטר. ולכאורה קשה ומה עם מדת הבטחון, ולמה לא היה לו ישוב הדעת

ואולי יש לומר שחשש שמא יגרום החטא, ולא יהיה ראוי להנהגה של נס, ובפרט שמסתמא היו ימים שבאמת לא היה לו . . מה לאכול, ולכן אף שהיה לו אמונה גדולה ובטחון, מכל ידע כבר הרגיש בעצמו שלא כל יומא מתרחש ניסא

שו"ת משנה הלכות חלק יב סימן קכח

טעם שבני תורה בדור הזה אינם בשמחה

שמיני אדר ב' תשמ"ט

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו, אחדשה"ט

ועל דבר אשר תמהת למה הרבה מבני תורה בזה"ז חסר להם שמחת הנפש ויש לצערנו הרב גם חלק גדול גם בני תורה כל כך עצבנים וחסר להם ישוב הדעת והולכים כל היום כנרגן ברגזנות ודבורם ג"כ לא בנחת והלא בתורה כתיב שהוא משמחת פקודי ה' ישרים משמחי לב ודברי תורה מתיישבים הלב ואמר דוד המלך לולי תורתך שעשועי אז אבדתי בעבני וגם דיבורו של ת"ח לעולם בנחת נשמעים כדכתיב דברי חכמים בנחת נשמעים

לפענ"ד פשוט שיש כאן חסרון בטחון ע"ד שאמרו ואל תאמין בחיך זה הסומך על הפלטר ורובם מת"ח בדורינו על פלטר סומכין ופחות מזה ועיין גם ב"מ קי"ד בארבע לא מצינא וכו' ע"ש (ובמנחות ק"ג ע"ב) והי' חייך תלויים לך מנגד זה הלוקח

תבואה וכו' ואל תאמין בחיך זה הסומך על הפלטר וההוא גברא על פלטר סמיך ומה"ט לא ידע להשיב בד"ת ע"ש היטב ודו"ק

אמנם ראה זה מצאתי באדר"נ פל"א ה"א בזמן שאדם אוכל משלו דעתו מיושבת עליו ואפילו אוכל אדם משל אביו ומשל אמו ומשל בניו אין דעתו מיושבת עליו ואצ"ל משל אחרים ע"כ ע"ש ובבנין יהושע שם ציין לר"ש ותו"ט פ"ק דערלה מ"ה בזמורה ויחור של אילן שהבריכה ויונקת ממנה חוזרת פניה משום דבהית לאסתכלי באפי' ע"ש וע"ז מתפללים ונא אל תצריכנו ה' וכו' כי אם לידך המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה שלא נבוש ולא נכלם לעולם ועד והוא מה"ט דמאן דנהנה מאחרים בוש ובהית לאסתכלי באפיה

וכיון דבעונ"ה בזה"ז כבוד התורה מושפל שהת"ח אין להם משלהם ונהנים משל אחרים הגם שאין להם ברירה ועיין רמ"א יו"ד סי' רמ"ו סכ"א באריכות בת"ח בזה"ז ובש"ך שם ס"ק כ' שבזה"ז משום עת לעשות לה' ובלית ברירה ע"ש מה שהאריך בזה באין ברירה מותר ליטול משל אחרים אבל נשאר עכ"פ המציאות שרובם אין בכחם לסבול מצב השפל הזה של בני תורה ואין דעתם מיושבת עליהם וכמו שענינו רואים בכל יום השם ירחם עלינו ועל כל בני תורה ועל כל עמו ישראל ואל יצריכנו כי אם לידו המלאה והפתוחה אמן

ידידו המצטער בצערן של ת"ח ומתפלל בעדם הם ובניהם ונשיהם וכל אשר להם כל כל הימים בלב ונפש, מנשה הקטן